

Stockholms Dövas Förening (SDF), Hörselskadades förening i Stockholm (HRF Stockholm), Stockholms Dövas Ungdomsråd (SDUR), Förbundet Sveriges Dövblinda Stockholm och Gotlands län (FSDB Stockholm och Gotlands län), Unga Hörselskadade i Stockholms stad (HiSUS), Unga Hörselskadade Stockholm och Gotland (UHiS), med stöd av Handikappföreningarnas samarbetsorgan (HSO) i Stockholms stad – under namnändring till Funktionsrätt Stockholms stad – lämnar följande yttrande.

Det är vår erfarenhet att staden saknar grundläggande förståelse och kunskap om sitt ansvar avseende teckenspråket och gentemot teckenspråksanvändare. Staden behöver därför skaffa sig mer kunskap och upprätta rutiner så att man kan uppfylla sina skyldigheter. Staden behöver även säkerställa att personer som använder teckenspråk¹, i synnerhet döva, hörselskadade, eller dövblinda², får sina rättigheter tillgodosedda. Staden har genom passivitet och okunskap bidragit till att teckenspråkiga personer inom staden har sämre delaktighet, förutsättningar och möjligheter att utnyttja sina rättigheter än andra. Detta trots att döva, hörselskadade och dövblinda borde ses som en viktig tillgång för staden med samma rättigheter som andra. Att inte säkerställa dessa personers rättigheter och ta sitt ansvar är omodernt och inte uppdaterat till dagens lagstiftning och funktionshinderpolitiska mål. Vi ställer oss därför positiva till en översyn som tydligt anger vilka skyldigheter staden har avseende teckenspråket och teckenspråksanvändare. Särskilt fokus bör riktas mot hur kommunen avser att säkerställa att alla teckenspråksanvändare med en hörselnedsättning, dövhet eller dövblindhet ska få sina rättigheter tillgodosedda.

¹ Vi benämner för enkelhetens skull teckenspråk som samlingsnamn för en rad olika språk som är kopplade till teckenspråket som även taktilt teckenspråk, TSS och även andra former

² Även andra personer använder sig dock av teckenspråk i olika former för fullvärdig kommunikation.

Sammanfattning:

Teckenspråket är ett språk i språklagens bemärkelse men därutöver också ett medel för tillgänglighet. På grund av denna dubbelhet intar språket en särställning i svensk rätt. Inte sällan reduceras teckenspråket till ett språk bland andra eller i bästa fall till ett språk som kan jämföras med minoritetsspråk i språklagen. Det är dock en ofullständig analys. Detta då en sådan analys inte tar i beaktande den rättighetslagstiftning som finns kopplat till den del av de teckenspråkstalande som inte bara använder teckenspråk som ett språk bland andra att uttrycka sig på, utan som ett språk för delaktighet och lika villkor i samhället.

Staden bör därför upprätta en översyn om hur teckenspråket ska främjas som språk samt hur staden säkerställer att teckenspråkiga individer får sina rättigheter tillgodosedda inom ramen för det som åligger kommunen. Vilka dessa rättigheter är behandlas bland annat i denna remiss under de punkter som vi anser att översynen måste innehålla för att vara komplett. Staden behöver också inom ramen för sitt arbete verka för att statistik och indikatorer upprättas på området. Vi förutsätter att en sådan översyn också görs i samråd med de organisationer som berörs av detta.

Nu följer ett antal områden eller rättsfrågor som den efterfrågade översynen bör behandla.

1. En person som använder teckenspråk och som kommer i kontakt med kommunen i någon form ska alltid bemötas väl, opartiskt och sakligt. Personen ska alltid erbjudas tolk vid sådana omständigheter som föranleder skyldigheter enligt förvaltningslagen eller om diskrimineringslagen kräver det av kommunen.

Denna skyldighet kan inte avstås ifrån med hänvisning att ett anhörigt barn tolkar.

2. Barn som har föräldrar vilka är teckenspråkiga och är i behov av, eller kommer få behov av att kommunicera på teckenspråk för en fullvärdig kommunikation ska ges möjlighet att lära sig teckenspråk. Idag begränsas möjligheten att läsa teckenspråk som modersmål i skolan av skäl som inte bör vara godtagbara. Här skulle vi se att staden jämför teckenspråk med minoritetsspråken vad gäller rätten till modersmålsundervisning.

3. Barn som är hörselskadade, döva, CI-användare eller har en dövblinddiagnos och är i behov av teckenspråk nu, eller kan förmodas ha det i framtiden, ska ges tillgång till teckenspråk i den omfattning som krävs för att fullt ut tillgodose deras behov och rättigheter nu och i framtiden.

4. Vårdnadshavare, syskon och anhöriga till ett barn med teckenspråk som första språk ska uppmuntras och få stöd för att också kunna lära sig teckenspråk fullt ut.

5. Staden bör ha rutiner och stöd för hur barn med teckenspråk som första språk ska tillgodose en barnomsorg på lika villkor som andra barn.
6. Staden bör säkerställa att man har rutiner och stöd för att säkerställa att man kan garantera en utbildning på lika villkor oavsett om barnet är döv/hörselskadad och/eller har behov av en teckenspråkig miljö, undervisning eller stöd.
7. Staden bör säkerställa att alla barn kan tillgodogöra sig barnomsorg och utbildning på lika villkor genom att t.ex. säkerställa att barn som behöver färdas långt för att kunna tillgodogöra sig en teckenspråkig miljö i förskola/skola får transport till detta.
Vårdnadshavare ska inte missgynnas för att deras barn har en hörselnedsättning.
8. Staden ska ansvara för att alla som behöver det ska ha tillgång till teckenspråkig hemtjänst.
9. Staden ska säkerställa att det inom socialtjänsten finns möjlighet att möta klienter med teckenspråk som primärt språk på ett sätt som innefattar kunskap om målgruppens förutsättningar, behov, kontext och kultur.
10. Staden ska säkerställa att den som är teckenspråkig kan få skyddat boende, kontaktperson och andra former av stöd av personal med teckenspråkig kompetens.
11. Staden bör säkerställa att det finns seniorboende med teckenspråkig miljö, personal och övrigt för att tillgodose teckenspråkigas behov och rättigheter.
12. Staden bör utvärdera inom vilka tjänster det saknas teckenspråkig kompetens som man behöver främja sådan kompetens för att kunna tillgodose teckenspråkigas behov och uppfylla sina skyldigheter i detta avseende.
14. Staden bör säkerställa att nyanlända ges information om hörselskador och rättigheter för den som har det (upp till var 4:e nyanländ har en hörselskada enligt somliga mätningar).
15. Staden bör säkerställa att den som är nyanländ och teckenspråkig eller i behov av teckenspråk för tillgänglighet och delaktighet, ges samma förutsättningar som andra i etableringen, t.ex. SFI/TFI.
16. Staden bör säkerställa att stadens kulturutbud är fullt ut tillgänglig för den som använder teckenspråk som första språk.

17. Staden bör säkerställa att döva, hörselskadade samt dövblinda som använder teckenspråk, fullt ut och på lika kan vara kulturutövare och inte bara ta del av kultur.
18. Staden bör upprätta en plan för hur teckenspråkiga ska ges förutsättningar att arbeta inom kommunal sektor på samma villkor som andra och på alla nivåer inom kommunen.
19. Staden bör vidare se över vilka andra skyldigheter man har avseende teckenspråket och personer som använder teckenspråk som första språk kopplat till ekonomiska, kulturella och sociala rättigheter
20. Staden bör också se över vilka andra skyldigheter man har avseende teckenspråket och teckenspråkiga kopplat till medborgerliga och politiska rättigheter.
21. Staden bör säkerställa att all offentligt information som kommunen ansvarar för är tillgänglig för den som har teckenspråk som första språk.
22. Staden bör också säkerställa att det finns fungerande samråd med företrädare för gruppen.
23. Staden bör säkerställa att det finns en ansvarig instans för vilken det finns ett enhetligt ansvar i dessa frågor var det finns kompetens om målgruppen och den lagstiftning som redogjorts för.
24. Staden bör genast säkerställa att hemsidor är i linje med MFD:S och webbtillgänglighetsdirektivets riktlinjer vad gäller textning av film och tillgång till information via teckenspråk.
25. Staden bör överväga om det inte krävs, och är mer effektivt än nuvarande ordning, att upprätta ett servicecenter för den som är i behov av eller har rätt till information på teckenspråk. Där kan också viss kompetens byggas upp och säkerställa att målgruppen får rätt kompetens vid rätt tid.
26. Staden bör säkerställa att döva, hörselskadade och dövblinda barn och ungdomar får möjlighet till meningsfull fritid som andra barn. Till exempel genom att säkerställa att det finns fritidsgårdar med teckenspråkig inriktning samt stötta idrotts- och kulturföreningar med sådan inriktning i större utsträckning.
27. Staden bör säkerställa att boenden som staden har eller anvisar medborgare till enligt LVU, HVB, SOL eller LSS kan erbjuda teckenspråkig personal och miljö för det fall att en döv, hörselskadad eller dövblind person behöver en sådan insats/stöd.

28. Staden bör säkerställa att teckenspråkiga får dela vårdboenden med andra teckenspråkiga för att undvika isolering.

29. Staden bör säkerställa att det finns en krisstrategi och information vid en kris som även inkluderar döva, hörselskadade och dövblinda.

30. Andra frågor som krävs för att teckenspråkiga och deras familjer ska få samma rättigheter som andra i och av kommunen.

Stadens ansvar för ovan enligt gällande rätt.

Konventionen om rättigheter för personer med funktionsnedsättning

Sjalva grunden för de mänskliga rättigheterna, såsom vi betraktar dem idag, återfinns i FN:s allmänna förklaring om de mänskliga rättigheterna från 1948. De har i sin tur bekräftats och förtydligats i en rad efterkommande konventioner som alla har gemensamt att de utgår från den allmänna förklaringen. En av dessa konventioner är FN:s konvention om rättigheter för personer med funktionsnedsättning som Sverige officiellt tillträdde 2009. I och med undertecknande och ratificering av konventionen har Sverige anslutit sig till dess skrivelser och en skyldighet att skydda de rättigheter som däri stadgas. (Prop 2008/09:28, bet. 2008/09SoU3, rskr. 2008/09:38). Detta ska bl.a. ske genom att regeringen:

- vidtar alla ändamålsenliga lagstiftningsåtgärder, administrativa och andra åtgärder för att uppfylla de rättigheter som erkänns i denna konvention.
- vidtar alla ändamålsenliga åtgärder, däribland lagstiftning, för att modifiera eller avskaffa gällande lagar, bestämmelser, sedvänjor och bruk som är diskriminerande mot personer med funktionsnedsättning,
- tar hänsyn till skyddet och främjandet av de mänskliga rättigheterna för personer med funktionsnedsättning i alla riktlinjer och program,
- avhåller sig från varje handling eller förfarande som är oförenligt med denna konvention och att säkerställa att myndigheter och offentliga institutioner handlar i enlighet med konventionen.

Staten är direkt ansvarig för att konventionen följs men delar av uppdraget tillfaller kommuner. Kommunal verksamhet ska utövas under lagarna och med respekt för allas människors lika värde (RF). Därmed också beakta konventionen om rättigheter för personer med funktionsnedsättning och språklagen i alla delar av relevans.

Konventionen stadgar bland annat att personer med funktionsnedsättning ska åtnjuta samma rättigheter, dvs utan åtskillnad från andra, vad gäller medborgerliga och politiska rättigheter liksom rättigheter kopplade till konventionen om ekonomiska, sociala och kulturella rättigheter.

Konventionen om rättigheter för personer med funktionsnedsättning stadgar bland annat det allmänna ska erkänna och främja användning av teckenspråk samt ger teckenspråkiga användare rättigheter inom en rad olika samhällsområden för vilket kommunen ansvarar för.

Europakonventionen och EU-rätt

Europakonventionen (Europeiska konventionen om skydd för de mänskliga rättigheterna och de grundläggande friheterna) är svensk lag och bär samtidigt särställning. Lag eller annan föreskrift får inte meddelas i strid med Sveriges åtaganden på grund av konventionen. Europadomstolen övervakar dess tillämpning för medlemsstaterna. EU är sedan 2011 en ansluten part till FN:s konvention om rättigheter för personer med funktionsnedsättning. Då EU numera är en part i FN-konventionen finns det idag en ganska omfattande lagstiftning som försöker harmonisera bl.a. tillgänglighetskrav inom marknaden se till exempel det s.k. webbtillgänglighetsdirektivet. Överträdelser av dessa EU-direktiv är i regel sanktionerade.

Språklagen

I lagen finns bestämmelser om svenska språket, de nationella minoritetsspråken och det svenska teckenspråket. Lagen innehåller även bestämmelser om det allmännas ansvar för att den enskilde ges tillgång till språk samt om språkanvändning i offentlig verksamhet. Lagen syftar också till att värna den språkliga mångfalden i Sverige samt den enskildes tillgång till språk.

Det allmänna har enligt lagen ett särskilt ansvar för att skydda och främja det svenska teckenspråket. Lagen ålägger det allmänna ett ansvar för att skydda och främja det svenska teckenspråket. Sverige har ratificerat FN-konventionen om rättigheter för personer med funktionshinder (se ovan) där frågor om teckenspråk behandlas. Den som är döv eller hörselskadad och den som av andra skäl har behov av teckenspråk ges möjlighet att lära sig, utveckla och använda det svenska teckenspråket.

Det allmänna ansvarar för att den enskilde som är döv eller hörselskadad och har behov av teckenspråk ges tillgång till språket.

Förvaltningslagen

En myndighet, eller den som bedriver myndighetsutövning ska se till att kontakterna med enskilda blir smidiga och enkla. Myndigheten ska också lämna den enskilde sådan hjälp att han eller hon kan ta till vara sina intressen. Hjälpen ska ges i den utsträckning som är lämplig med hänsyn till frågans art, den enskildes behov av hjälp och myndighetens verksamhet. Det innebär att kommunen i sina kontakter med enskilda döva, hörselskadade och/eller dövblinda ska använda tolk och vara tillgängliga i den utsträckning som krävs för att den enskilde ska kunna ta till vara sin rätt.

Diskrimineringslag

Diskrimineringslagen i dess nuvarande utformning har funnits sedan 2009. Diskrimineringslagen stadgar, bland annat, ett förbud mot missgynnande som har indirekt eller direkt koppling till en persons funktionsnedsättning. Lagen innefattar också ett skydd mot trakasserier på grund av funktionsnedsättning. För diskriminering krävs inte uppsåt. Som regel räcker med att ett objektivt missgynnande som har koppling med en diskrimineringsgrund såsom funktionsnedsättning. Det behöver inte vara funktionsnedsättningen som sådan är avgörande för missgynnandet utan det räcker med något som har ett direkt samband med diskrimineringsgrunden som tex teckenspråk till döva. Även instruktioner som innebär utgör ett diskriminerande utfall är förbjudet.

Sedan 2015 är bristande tillgänglighet en diskrimineringsgrund. Dvs underlåtenhet att vidta skäligen anpassningar för att personer med funktionsnedsättning ska komma i samma situation som andra jämbördiga individer är överträdelse av lag. Den som drabbas är berättigad till diskrimineringsersättning. Vid skälig anpassning anges enkelt avhjälpbara hinder ofta vara ett minimum. Det är dock ett delvis irrelevant mål för att vidta skäliga åtgärder vad gäller hörselskadade, döva och dövblinda. Andra expertmyndigheter ger mer stöd för vad som bör göras för tillgänglighet angående målgruppen.

En ytterligare bestämmelse i diskrimineringslagen som är relevant för denna skrivelse är 3 kap DL som reglerar aktiva åtgärder. Sedan 2017 är det lag på att alla arbetsgivare ska jobba systematiskt för att säkerställa att det finns ett förebyggande och främjande arbete mot diskriminering. Det gäller inte bara på arbetsplatsen utan även i möte med externa personer.

Ett missgynnande och diskriminering enligt lagen kan inte bara den som är hörselskadad, döv eller dövblind på grund av stadens agerande. Ett missgynnande på grund av funktionsnedsättning kan också drabba den som är anhörig. Till exempel kan vårdnadshavare hävda diskriminering när staden inte kan tillgodose deras barns rätt till förskola på lika villkor om det innebär någon form av missgynnande även för föräldrarna.

Barnkonventionen

Barnkonventionen förväntas bli svensk lag 2020. I likhet med FN:s konvention om rättigheter för personer med funktionsnedsättning är den dock redan gällande då vi är anslutna till den folkrättsligt. Regeringen är skyldig att tillse att lagar och tillämpning av dem sker i enlighet med konventionen. Om så inte görs innebär det att staten, dvs regeringen, inte fullgjort sina skyldigheter enligt konventionen.

Barnkonventionen stadgar att barns rättigheter ska vara särskilt skyddade och framförallt att barn inte ska ges sämre rättigheter för att de är barn. Vid beslut som berör barn ska barnets bästa stå i främsta rummet. Barn ska alltså ha samma möjligheter till medborgerliga och politiska rättigheter som övriga medborgare samt åtnjuta samma rättigheter vad gäller ekonomiska, sociala och kulturella rättigheter. Barn som använder teckenspråk och därför omfattas av rättigheter enligt både barnkonventionen och konventionen om rättigheter för personer med funktionsnedsättningar har förstärkta rättigheter. Till exempel till god barnomsorg, utbildning och fritid. Detta till trots är staden här ganska dålig att t.ex. säkerställa förskola på lika villkor.

Kommunen är skyldig att enligt RF och kommunallag behandla alla människor lika (likhetsprincipen respektive likställighetsprincipen) om det inte är så att det finns skäl för undantag.

RF: 1 kap. 9 § RF lyder ”Domstolar samt förvaltningsmyndigheter och andra som fullgör uppgifter inom den offentliga förvaltningen skall i sin verksamhet beakta allas likhet inför lagen samt iakttaga saklighet och opartiskhet.

Kommunallag: 2 kap 3 § lyder ”Kommuner och landsting ska behandla sina medlemmar lika, om det inte finns sakliga skäl för något annat.”

Dvs kommunen ska alltså inte behandla teckenspråkiga som andra om behandlingen rent faktiskt innebär att gruppen förfördelas. Passivitet eller neutrala riktlinjer som särskilt drabbar personer med en funktionsnedsättning som därav använder sig av teckenspråk utgör i vissa fall även diskriminering som tidigare konstaterats (se ovan).

Ytterligare lagstiftning finns som i bibliotekslagen m.m. men vi lämnar åt staden att göra en mer utförlig analys för respektive område.

De som står bakom denna skrivelse är:

Stockholms Dövas Förening (SDF)

Henrik Sundqvist, henrik@stockholmsdf.se

Hörselskadades förening i Stockholm (HRF Stockholm)

Anna Quarnström, anna.quarnstrom@hrfstockholm.se

Stockholms Dövas Ungdomsråd (SDUR)

Florian Tirnovan, florian@sdur.se

Förbundet Sveriges Dövblinda Stockholm och Gotlands län (FSDB Stockholm och Gotlands län)

Ingela Jacobsson, ingela@fsdb.org

Handikappföreningarnas samarbetsorgan i Stockholms stad (HSO Stockholms stad)

Anna Quarnström, anna.quarnstrom@live.se

Unga Hörselskadade i Stockholms stad (HiSUS) och Unga Hörselskadade Stockholm och Gotland (UHiS och HiSUS)

Peter Falkegård, peter.falkegard@uh.se